

magis ex sequenti capite constabit. Utraque vero universalior est, quam persona, omnis enim substantia singularis et incommunicabilis, in quacumque natura subsistat, suppositum est: persona vero addit limitationem ex parte naturæ, ut declaravimus. Addit vero D. Thomas, dict. quæst. 29, art. 2, illas duas voces dicere diversos respectus: nam suppositum dicit respectum ad naturam communem, cui subest: hypostasis vero ad accidentia, quibus substat. Verumtamen hoc posterius non est intelligendum comprehendi in significato vocis, alias Deus non esset hypostasis, quia non substat accidentibus, ergo ad summum potest pertinere ad Etymologiam vocis. Et hoc etiam mihi est incertum, quia omnino eodem modo apud Græcos se habet illa vox, quo apud Latinos suppositum. Subiunxit etiam D. Thomas ibi, in Deo esse *rem naturæ*, nam per hanc vocem dicit etiam significari suppositum, quia est res singularis, in qua natura communis existit. Sed hæc vox obscurior est, et jam parum usitata. De voce autem, *Prima substantia, et individuum*, quomodo possint Deo tribui, dicam infra, c. 4, et videri possunt, quæ in Metaphysica dixi, disp. 5, sect. 1, et disp. 34, sect. 1.

CAPUT II.

IN DEO ESSE PLURES PERSONAS.

1. *Varii errores.*—In hoc puncto conveniunt infideles omnes adversus catholicam fidem. Primo quidem Philosophi Gentiles, et Pagani, qui unum Deum agnoverunt solo lumine rationis ducti, de quibus non est adeo mirandum, cum caruerint lumine fidei. Secundo licet veteres Judæi per fidem supernaturalem veram divinitatem agnoverint, nihilominus communiter non agnoverunt personarum Trinitatem, unde nunc ab eis propagati infideles Judæi negant omnino pluralitatem personarum in Deo, putantque repugnare cum vera fide suis Patribus revelata. Tertio innumeri hæretici negarunt pluralitatem personarum in Deo, imprimis Praxæas apud Tertullianum, lib. contra illum, Noetus apud Epiphanium, hæres. 57, Hermogenes apud Augustinum, hæres. 41. Idem senserunt omnes, qui negarunt realem distinctionem personarum, sed Patrem, Filium et Spiritum Sanctum dixerunt esse plura nomina ejusdem personæ, ut Sabellanus et sequaces, cum quibus ex professo agendum est libro tertio. Quin potius etiam Arius ejusque sectatores, qui agnoscunt Patrem,

Filium, et Spiritum Sanctum esse personas distinctas, dum negant Filio, et Spiritui Sancto veram divinitatem, plane sentiunt in vero Deo tantum esse posse unam personam. Denique hoc tempore excitarunt hunc errorem quamplures, quos late refert Bellarminus, l. 1, de Christo, et Sanderus. l. 7, de visib. Monarch.

2. Fundamentum horum errorum explicuit eleganter Tertullianus in principio contra Praxæam, dicens: *Varie diabolus æmulatus est veritatem, affectavit illam aliquando defendendo concutere, unicum Dominum vindicando omnipotentem, mundi conditorem, ut de unico hæresim faciat.* Ex unitate igitur Dei, unitatem Divinæ personæ concludere conati sunt. Ideo enim plures sunt homines, quia sunt plures personæ humanæ, et sic de cæteris substantiis, si ergo essent plures personæ in Deo, etiam essent plures dii: non possunt autem esse plures dii, ergo nec plures personæ in Deo. Confirmatur, quia omnes rationes, quibus probari solet, Deum esse unum, vel nullius momenti sunt, vel probant divinam personam non posse nisi unam. Ut, verbi gratia, quod si essent plures dii, nullus esset summe perfectus, nam aliquid necessario deesset uni, ut posset ab alio distingui. Item quia in aliquo convenirent, et in aliquo distinguerentur, et ita non possent omni compositione carere. Hæc autem rationes possunt eadem proportionem ad plures personas applicari. Tandem, vel persona, quæ est in Deo, infinita est in ratione personæ, et sic illa erit adæquata suæ naturæ, et superflua est alia; vel est finita, et sic erit imperfecta, et Deo indigna.

3. *Conclusio.*—Nihilominus dicendum est, in Deo non esse tantum unam personam, sed plures personas divinas. Hæc est assertio catholicæ fidei, est tamen omnino supernaturalis, et ideo contra Gentiles et Paganos immediate probari et convinci non potest, quia neque Scripturas divinas admittunt, nec sola ratione convinci possunt, ut in capite ultimo hujus libri latius dicetur. Contra illos ergo prius esset generatim ostendendum, fidem Christianam esse evidenter credibilem et secundum prudentem rationem credendam. Sed hoc spectat ad materiam de fide, ubi sine dubio demonstratur. Deinde in particulari ostendendum est, hoc dogma contineri in doctrina hujus fidei, quod nos statim contra hæreticos ostendemus. Ex his autem concluditur illud esse verum, quia in doctrina hujus fidei nihil falsum contineri potest, quia tota nititur in divina veritate, cujus auctoritas tota rueret, si in uno deciperet,

præsertim in eo, quod omnium maximum est.

4. Deinde ostendendum esset contra eosdem infideles, hoc mysterium non esse impossibile, quod nonnullis rationibus conatur ostendere Scotus in 1, dist. 2, q. 4, de quibus nonnihil dicam infra in tertio libro. Nunc breviter censeo, illud etiam non posse demonstrari positive, id est, per aliquod medium, quod illud ostendat. Tum quia nullum hactenus inventum est nec excogitari potest, ut dicto capite ultimo hujus libri probabo latius. Tum etiam, quia si demonstraretur non esse impossibile, demonstraretur esse possibile: in æternis autem, ut Aristoteles dixit, idem est, esse et posse: demonstraretur ergo, illud esse, quod constat fieri non posse. Negative autem (ut sic dicam) ostendi potest, hoc mysterium non probari impossibile, quod præstandum est, solvendo rationes quæ contra illud fiunt, quod in discursu materiæ commodius faciemus, ne hic omnia confundamus. Potest etiam homo intelligere, se non posse assequi infinitam naturam, qualiter, scilicet, aut quomodo in se sit, ex quo etiam potest facile unusquisque intelligere, difficultates omnes, quæ humano ingenio circa hoc mysterium occurrunt, cum ex creaturis et rebus finitis sumantur, non habere locum in re infinita, aliunde vero esse consentaneum infinitæ naturæ, ut intra se fecunditatem habeat, ratione cujus possit esse potentia seu principium, quo una persona aliam producat.

5. Contra Judæos habemus propria argumenta, quia Scripturam saltem quoad vetus testamentum admittunt. Contra illos igitur imprimis probandum esset, verum Messiam a Deo promissum futurum fuisse verum Deum, atque etiam jam esse a Deo missum, quia hinc aperte convincitur pluralitas personarum in Deo. Nam persona mittens distincta est a missa et utraque est Deus. De illo autem principio dixi multa in tom. 1, de Incarnatione, disp. 1, ubi etiam ostensum est contra eosdem infideles, Messiam promissum jam venisse, et esse Christum Dominum. Ex quo etiam contra eos convincitur, nihil nos docere potuisse, quod falsum sit, quod autem hanc veritatem nos docuerit, statim contra hæreticos ostendemus, atque ita supposito illo fundamento, omnia testimonia novi testamenti, quibus probatur hæc veritas, probant etiam contra Judæos.

6. Præter hæc vero adduci possunt aliqua ex veteri Testamento, ex quibus Patres solent hanc veritatem colligere, ut est principium Geneseos, ubi fit mentio, et Dei creantis et prin-

cipii, in quo creavit: *In principio creavit Deus, etc.* Ubi per principium multi *Filium* intelligunt, et statim additur *Spiritus Domini* qui *ferebatur super aquas*, et in singulari ponitur verbum, *creavit*, quia omnes sunt unus Deus. Ponderari etiam solet, quod paulo post subiungitur: *Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram.* Quia ibi non loquitur Deus ad angelos, ut quidam hæretici dixerunt, quia neque angeli sunt factores hominis, neque homo est ad imaginem illorum factus. Loquuntur ergo divinæ personæ inter se, quia nullus artifex omnino solitarius ita secum loquitur, ut argumentantur in eum locum Basilii, Ambrosii et alii Patres. Sed in his et similibus locis advertendum est, supposita fide, illa esse optima ad explicandam veritatem, et quomodo Deus illam semper insinuaverit. At hæc sola non sufficiunt ad convincendum intellectum repugnantem. Unde Theodoretus, lib. 2, ad Græcos, et Abulensis, opusc. de Trinitate, et Lyranus, lib. contra Judæos advertunt, quamvis mysterium Trinitatis in testamento veteri contineatur, tamen non ita expresse et distincte ut omnino convincat hominem non pie affectum. Negandum vero non est, quin mysterium hoc sufficienter in veteri testamento contineatur, ad quod ostendendum plura testimonia afferemus in sequentibus, et videri potest Galatinus, lib. 2, de Arcanis catholicæ veritatis.

7. Tertio contra hæreticos, quia in sequentibus est in particulari disputandum, sufficienter verba Christi Domini Matth., ult. cap. *Baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti*, de quibus dixit Joannes, 1 canon., cap. 5. *Tres sunt qui testimonium dant in celo, et Christus, Joann. 14. Ad eum veniemus, etc.* Definitiones Conciliorum, et testimonia Patrum omitto, ut paulatim afferantur in sequentibus. Deinde ex alio principio fidei potest hæc veritas contra hæreticos convinci, nam aliqua persona divina incarnata est, et aliqua non est incarnata, ergo sunt plures. Consequentia evidens est. Antecedens vero quoad utramque partem ostenditur in materia de Incarnatione.

8. Ex hac veritate colligimus, esse in Deo plura supposita, et plures hypostases, quantum de hac locutione sub nomine *hypostasis* magna olim fuerit controversia. Nam in principio, paulo post hæresim Arii locutio illa suspecta fuit, ut patet ex Hieronymo, epistola 56, ad Damasum, et Augustinus, lib. 5, de Trinitate, cap. 8 et 9. Neque solum apud La-

tinus, sed etiam apud Græcos videtur fuisse hæc trepidatio, ut patet ex Athanasio, in epistola ad Cyrillum Alexandrinum, quæ est 16 inter ejus epistolas. Postea vero intellectum est, vocem esse æquivocam, et posse essentiam, et suppositum significare, ideoque permissum est ita loqui in bono sensu, ut patet ex Nazianzeno, oratione 21, in fine, et idem habet oratione 32, et Cyrillus, libr. 1, in Joan., cap. 21. Jam vero ex usu Ecclesiæ, et omnium, tam Latinorum, quam Græcorum usurpatur illa vox ad significandum non naturam, sed tantum suppositum naturæ, et ideo illa locutio simpliciter, et sine distinctione admittenda est, et hæc neganda. Pater, Filius, et Spiritus sanctus sunt una hypostasis. Hoc constat ex Basilio, Epistola 43, Gregorio Nysseno, libro de Differentia Usiæ, et Hypostaseos, Athanasio, libro de Definitionibus, et dialogo de Trinitate, Damasceno, lib. 1, Fide, de cap. 21, et lib. 3, cap. 4, Theodoro, dialog. *Immutabilis*. Et idem nunc constat ex usu omnium theologorum et totius Ecclesiæ Latinæ, et multi ita intelligunt illud Pauli ad Hebræos. *Cum sit splendor gloriæ, et figura substantiæ ejus*, ubi græce est vox hypostasis loco substantiæ.

9. *An in Deo sint plures substantiæ.*—Hinc tamen oritur difficultas, quæ a modernis theologis communiter tractatur, quia ex dictis sequitur, in Deo esse plures substantias, tum, quia hypostasis idem est, quod substantia, tum etiam, quia persona definitur, quod substantia. Consequens autem videtur repugnare definitionibus Concilii Lateranensis in c. *Firmiter*, et c. *Damnatus*, et Toletani 6 et 11, in confessionibus fidei, docentibus, in Deo tantum esse unam substantiam.

7. De hac locutione diversa inveniri videntur in antiquis Patribus. Nam Hieronymus, dicta Epistola 56, plures substantias concedere recusat. Et Augustinus, lib. 5, de Trinitate, cap. 9, lib. 7, cap. 4, et Richardus de sancto Victore, lib. 4, cap. 6. Quia substantia dicit absolute, et absoluta non multiplicatur in Deo. Illam vero locutionem plane admittit Hilarius, lib. de Synod., Anselmus, libro de Incarnatione Verbi, cap. 8, et in Monologio, cap. ult., et Joannes papa, in libro de duabus naturis. Quia plures personæ sunt plures res, et non plura accidentia: ergo plures substantiæ, imo etiam plures primæ substantiæ, at vero prima substantia est maxime substantia, teste Aristotele in prædicamentis.

11. Respondeo imprimis, vocem esse ambiguum, nam et essentiam, et suppositum signi-

ficare potest, juxta Aristotelem 5, metaphysicæ, et notavit ad hoc propositum D. Thomas, 1 p., q. 27, art. 2, et q. 30, art. 1. Et Joannes quidem Theologus Latinus in sessione 19 Concilii Florentini. Unde fit, si vox illa sumatur pro essentia, non esse in Deo plures, sed unam substantiam, et hoc definiunt dicta Concilia, et infra latius tractabitur. Si vero sumatur pro supposito, admitti posse tres substantias, et ita loquuntur posteriores Patres. Propter ambiguitatem vero, et quia vox illa simpliciter dicta, juxta communem modum loquendi de hoc mysterio, magis videtur significare essentiam, ideo absolute non est illa locutio proferenda, sed cum aliquo addito, quod æquivocationem tollat, ut si dicamus, esse tres substantias incommunicabiles, sive quid simile.

12. *Ad argumentum initio positum.*—Ad rationem igitur dubitandi in principio positam respondemus, non esse eandem rationem in Deo, quæ est in creaturis. Nam in his cum persona multiplicatur natura, et ideo quot sunt personæ humanæ, tot sunt homines. In Deo autem non multiplicatur natura, licet multiplicetur persona, et ideo quamvis sint plures personæ, non sunt plures dii. Ac propterea etiam non est simile de unitate Dei, et de unitate personæ, nec rationes naturales, quæ probant unitatem Dei, procedunt contra pluralitatem personarum. Quia distinctio naturæ non stat cum infinitate, æqualitate, et summo principatu omnium, et singulorum habentium Dei veri naturam. Ubi autem natura est una, et unus principatus, summa æqualitas, et infinitas uniuscujusque personæ. Quo fit, ut non multiplicentur personæ in tali natura propter imperfectionem, vel indigentiam, sed propter mirabilem fecunditatem illius infinite naturæ. Et ob eandem rationem multiplicari possunt illæ personæ cum summa simplicitate, quia omnino sunt idem cum natura in qua uniuntur. Quæ omnia sigillatim in sequentibus sunt disputanda et explicanda.

CAPUT III.

QUOMODO RATIO PERSONÆ COMMUNIS SIT TRIBUS DIVINIS PERSONIS.

1. *Varia distinguuntur dubia.*—Quamvis dubium hoc metaphysicum potius, quam logicum videatur, quia tamen a theologis non prætermittitur, varieque de illo sentiunt, proprieque nascitur ex hoc mysterio, ideo breviter expediendum est. Sunt autem multa simul explicanda. Unum, an nomen personæ dicat

aliquam positivam rationem communem tribus personis divinis. Alterum, si ratio illa positiva est, an sit realis, vel rationis. Tertium: si realis est, an dicat unum conceptum objectivum præcisum a tribus personis, communemque illis. Ultimam, an vox, *Persona*, univoca sit respectu trium personarum vel analogica. Atque hæc omnia similiter tractari possunt de nomine *relationis*, ut commune est tribus relationibus divinis, et ideo simul expediuntur.

2. *Opinio Scoti.*—Circa hæc igitur Scotus in 1, distinctione 23, quæst. 1, § *Item arguo*, sensit, non posse nomen personæ significare rationem aliquam positivam communem tribus personis, sed solum negativam, nam licet interdum sub disjunctione loquatur, scilicet, vel dicere conceptum commune negativum, vel saltem non posse dicere conceptum unius rationis positivum, et quidditativum, semper in priorem partem inclinat. Fundamentum ejus est, quia putat personam sola negatione incommunicabilitatis formaliter constitui. Item quia putat ab ultimis terminis, et constitutivis non posse conceptum commune abstrahi, quia aliter procederetur in infinitum. De hoc posteriori fundamento infra dicemus, de priori nunc agendum est. Quod fundamentum sequitur ibi Gabriel, quæst. unica, dubio 1, et latius 3, distinct. 1, quæst. 1, art. 1, licet de præsentis quæstione nihil dicat: Aureolus vero in 1, dist. 23, et latius dist. 25, latissime tractans hanc quæstionem, licet Scotum impugnet, tandem in illius opinionem incidit. Contentum enim, *personam* directe significare ens positivum, ut affectum, et vestitum nonnullis negationibus. Unde concludit, *personam* ex parte positivi dicere aliquid determinatum, secundum aliquam determinationem, id est, quasi genericam, vel specificam rationem entis, sed esse tantum transcendentalem rationem entis. Ex parte vero negationum dicere certas, ac definitas negationes, scilicet communicationis, seu communicabilitatis. Atque ita nomen *persona* secundum id proprium, et peculiare, quod habet commune tribus personis, dicere tantum negationes: quoad positivum autem, dicere tantum rationem indeterminatam, seu transcendentalem. Fundamenta hujus auctoris, quantum ad præsens punctum spectant, eadem fere, quæ Scoti, sunt.

3. *Rationem personæ positivam esse.*—Nos vero imprimis supponimus ex Metaphysica, disputatione 34, sect. 2, suppositum in re ipsa non constitui formaliter negationibus, sed po-

sitiva entitate, seu modo reali, quem suppositum addit supra naturam, vel ex natura rei distinctum, ut in creaturis, vel ratione, ut in Deo. Unde cum persona nihil aliud sit, quam suppositum intellectualis naturæ, necesse est, personam addere naturæ intellectuali, non tantum negationes, sed etiam positivum terminum, in quo illæ negationes fundentur. Præterea in divinis personis est peculiaris ratio, quia necesse est, ut in aliquo positivo distinguantur, alioquin non essent res distinctæ. Nam si unaquæque non habet aliquid proprium positivum, ergo solam essentiam habent, quæ sit res positiva: ergo in re ipsa non habent, nisi unam solam entitatem, quia solum id, quod positivum est, entitas realis est. Necesse est ergo, ut unaquæque habeat aliquid positivum proprium: ergo illud est, quod personam constituit, quodque est fundamentum incommunicabilitatis, et similium negationum, quia solum illud esse potest incommunicabile in unaquaque persona, nam essentia communicabilis est, et in unaquaque persona solum esse essentia, et proprietas. Omitto enim nunc spirationem activam, quæ communicabilis est.

4. Denique infra ostendemus, proprietatem constituentem divinam personam esse relationem, relatio autem positivum quid est, igitur præter negationes communes tribus personis, habent divinæ personæ convenientiam in positivis proprietatibus, illamque significat nomen *personæ*. Nam sicut particularis persona constituitur sua particulari proprietate, ut talis est, ita persona in communi significat aliquid positivum, nimirum, constitutum ex natura, et proprietate personali positiva. Unde nec satisfacit, nec intelligi potest, quod Aureolus ait, positivum illud non esse quid determinatum secundum aliquam particularem rationem entis, sed commune quid, et transcendens ad omnia entia positiva. Constat enim hoc esse falsum. Nam loquendo de persona tota illa positivum quid est, quod non est accidens, sed substantia, et non est pars substantiæ, sed totalis substantia, et non est tota, ut natura, sed ut substantia integra ultimo terminata. Quod si de ipso termino in abstracto loquamur, constat hanc ipsam rationem termini particularem esse, et positivam. Tandem in conceptu relationis personalis constat, rationem relationis determinatam esse saltem ad modum rationis genericæ.

5. *Secunda opinio.*—Est ergo secunda sententia, quæ concedit personam dicere rationem positivam communem tribus personis,